

Läkemedelsförbrukning hos kvinnor gravida efter talidomidvarningen¹⁾

Tillägg till Del I, avsnittet "Statistiska uppgifter om läkemedelsförsäljning"

Av docent *Anders Otterland*, Umeå

För att närmare kunna studera karaktären av den nedgång år 1962 i statsverkets kostnader för fria läkemedel till blivande mödrar i Västerbotten, som konstaterats genom vår tidigare relaterade rundskrivning till apoteken i länet, skulle samtliga utskrivna och expedierade recept kunna granskas. En sådan möjlighet föreligger därigenom att apoteken som allegat till sina räkningar i dessa fall till Kungl. Medicinalstyrelsen med-sänder ifrågakommande recept.

Efter framställning till Kungl. Medicinalstyrelsen erhöles också benäget tillstånd att till Socialmedicinska institutionen, Med. högskolan, Umeå, för genomgång få låna samtliga vid Styrelsen förvarade recept, som åren 1961 och 1962 utfärdats inom den förebyggande mödravården i Västerbotten. För de båda åren 1961 och 1962

rörde det sig om 4.754 resp. 4.168 recept med 12.699 resp. 10.773 recipen. För dessa läkemedel hade sålunda kostnaderna bestridits av statsverket.

Vid genomgången överfördes data från recepten för varje läkemedel till hålkort. Uppgifter registrerades bl. a. i avseende på läkemedelstyp, dosering, antalet preparat per recept, kostnader per recept och läkemedel, tidpunkten för preparatets expediering samt uppgifter om apotek och läkardistrikt.

I tabell 4 redovisas månad för månad samt totalt för de båda åren antalet utfärdade recept, antalet förskrivna läkemedel samt statsverkets kostnader i kronor för dessa läkemedel.

År 1962 utfärdades sålunda 586 färre recept av denna typ inom mödravården i Västerbotten än år 1961. Det sammanlagda antalet förskrivna läkemedel på dessa recept sjönk motsvarande tid

1) Forts. från Socialmed. tidskr. nr 3, 1963.

TABELL 4.

Antalet utfärdade recept, antalet förskrivna läkemedel samt statsverkets kostnader i kronor för fria läkemedel ordinerade till blivande mödrar i Västerbotten månadsvis åren 1961 och 1962.

Månad	1961			1962		
	ant. läkemedel	antal recept	kronor	ant. läkemedel	antal recept	kronor
Januari	1645	556	5.460:70	1392	538	4.562:60
Februari	1278	450	4.207:90	1180	449	3.838:45
Mars	1224	450	4.090:10	1229	493	3.874:60
April	1093	404	3.823:10	882	368	2.765:55
Maj	700	303	2.291:45	826	349	2.608:55
Juni	776	310	2.804:60	734	291	2.344:15
Juli	846	365	3.130:50	663	265	2.066:60
Augusti	846	345	2.964:35	735	281	2.346:55
September	860	354	2.831:60	795	299	2.495:45
Oktober	1179	409	4.156:35	958	352	3.031:45
November	1141	432	3.729:05	627	238	2.040:75
December	1111	376	3.847:25	752	245	2.424:05
Jan.—Dec.	12699	4754	43.336:95	10773	4168	34.398:75

TABELL 5.

Statsverkets kostnader i kronor för fria läkemedel inom mödravården i Västerbotten åren 1961 och 1962 samt nedgången 1962.

	Kvartalsutlägg i kronor				
	1.	2.	3.	4.	1—4.
1961	13.758:70	8.919:15	8.926:45	11.732:65	43.336:95
1962	12.275:65	7.718:25	6.908:60	7.496:25	34.398:75
Nedgång 1962	— 1.483:05	—1.200:90	—2.017:85	—4.236:40	— 8.938:20
Nedgången i %	—10,8 %	—13,5 %	—22,6 %	—36,1 %	—20,6 %

med 1.926. Vidare understeg statsverkets kostnader år 1962 för de ifrågakommande läkemedlen motsvarande kostnader för år 1961 med 8.938:20 kronor.

Totalantalet besök vid läkarmottagningar inom mödravårdsverksamheten i Västerbotten översteg däremot år 1962, vilket framgår av föregående tabell 3, motsvarande siffra för år 1961 med 407.

I tabell 5 jämföres statsverkets kostnader i kronor för dessa läkemedel kvartalsvis 1962 med motsvarande utlägg samma tider 1961. Minskningen kvartalsvis 1962 jämfört med 1961 kan också studeras i diagram 1.

Minskningen fortskred sålunda under 1962

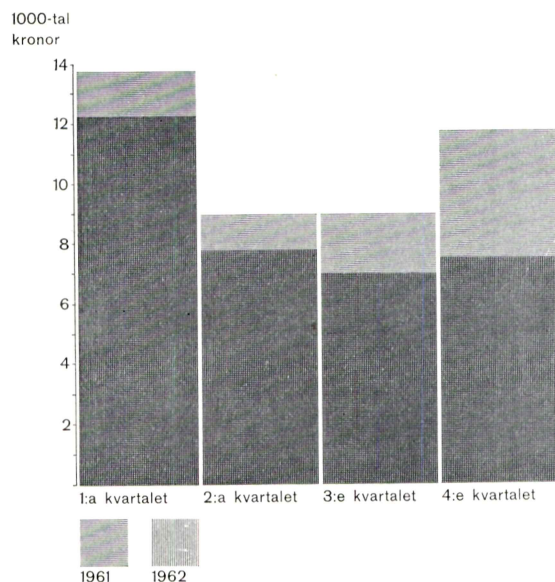

Diagram 1. Kostnadsminskningen 1962 i jämförelse med 1961 av fria läkemedel i Västerbotten.

successivt för varje kvartal från 10,8 % i 1:a kvartalet till 36,1 % i 4:e. Den sammanlagda kostnadsnedgången under 1962 utgjorde 20,6 % av 1961 års statsunderstöd för dessa preparat. Detta sammanfaller i sin trend med motsvarande resultat vid den tidigare rundfrågningen till apoteken i Västerbotten.

En närmare granskning, om var nedgången i den här studerade läkemedelsexpediteringen skedde, redovisas kvartalsvis för de båda studerade åren i tabell 6 samt i diagram 2 och 3.

Av tabellens totalkolumn framgår att någon form av järnmedicin (tabl. ferrosi tartratis, tabl. ferrosi tartratis comp., tabl. ferrosi tartratis 0,5 g cum laxante, tabl. ferrosi sulfatis och tabl. ferrosi sulfatis 0,5 g cum laxante) under de båda åren utgjorde den största läkemedelsposten. Sedan följde AD-vitaminer (guttae AD-vitami, pilulae AD-vitami), B-vitaminer (tabl. B-vitami comp., tabl. B-combini) samt C-vitaminer (tabl. acidi ascorbici). Efter järn- och vitaminpreparaten bildade tabl. calcii phosphatis den största gruppen och före första kvartalet 1962 preparat av typen tabl. atropini sulfatis, tabl. calcii silicatis cum belladonna, tabl. coffeini phenemali, tabl. pentymali och tabl. phenemali.

Jämföres de båda studerade åren i avseende på denna läkemedelsförskrivnings mönster framkommer att en allmän nedgång av praktiskt taget samtliga preparat ägde rum 1962 jämfört med 1961. Sålunda skedde en betydande nedgång av AD- samt C-vitaminpreparaten. Så uttogs från apoteken i det studerade materialet år 1962 drygt 500 färre förpackningar AD-vitaminer och drygt 400 mindre C-vitaminförpackning-

TABELL 6.

Antalet förpackningar och typ av preparat av fria läkemedel till blivande mödrar i Västerbotten kvartalsvis åren 1961 och 1962.

Läkemedel	K v a r t a l									
	1.		2.		3.		4.		1—4.	
	1961	1962	1961	1962	1961	1962	1961	1962	1961	1962
Guttae AD-vitamiini+Pilulae AD-vitamiini	872	782	427	341	412	344	763	505	2474	1972
Tabl. B-vitamiini comp+Tabl. B-combini	609	699	378	482	434	392	560	436	1981	2009
Tabl. acidi ascorbici	671	531	418	354	342	353	590	366	2021	1604
Tabl. calci phosphatis	252	240	149	142	130	150	186	138	717	617
Emulsio paraffini cum phenol-phthaleino	28	5	7	1	10	—	16	—	61	6
Sal. carlsbadense fact.	1	4	2	—	2	—	—	—	5	4
Suppos. acetarsoli	9	3	8	1	12	—	5	—	34	4
Suppos. methylrosanilini	1	1	—	1	—	—	—	—	1	2
Tabl. atropini sulfatis	4	4	3	—	1	—	4	—	12	4
Tabl. calcii silicatis cum belladonna	37	33	28	1	31	—	40	—	136	34
Tabl. coffeini phenemali	6	2	1	—	3	—	2	—	12	2
Tabl. ferrosi tartratis+tabl. ferrosi sulfatis	365	458	278	505	355	392	363	339	1361	1694
Tabl. ferrosi tartratis comp.	244	102	136	4	155	2	111	—	646	108
Tabl. ferrosi tartratis 0,5 g cum laxante+tabl. ferrosi sulfati 0,5 g laxante	886	860	624	610	595	558	669	553	2774	2581
Tabl. hexamethylentertamini	3	—	—	—	—	—	2	—	5	—
Tabl. magnecyli	2	23	—	—	1	—	1	—	4	23
Tabl. magnecyli cum codeino	4	5	4	—	2	—	4	—	14	5
Tabl. natrii bicarbonatis	31	25	13	—	2	—	23	—	69	25
Tabl. pentymali	31	15	24	—	16	1	33	1	104	17
Tabl. phenemali	19	6	13	—	14	—	9	—	55	6
Tabl. secatotal	—	1	—	—	1	—	2	—	3	1
Tabl. sulfamethizoli	1	2	—	—	2	—	1	—	4	2
Vaselinum boricum	71	—	56	—	32	—	46	—	205	—
	4147	3801	2569	2442	2552	2192	3430	2338	12698	10773

är än år 1961. Endast för B-vitaminpreparaten nådde dispenseringen 1962 totalt 1961 års siffror, men om försäljningen studeras kvartalsvis, framkommer att en väsentlig nedgång skedde sista halvåret 1962 även för B-vitaminpreparaten. En minskning av järnpreparaten skedde också under 1962 jämfört med 1961 med sammanlagt drygt 400 förpackningar. För järnmedicinerna inträdde vidare den förändringen att tabl. ferrosi tartratis i olika kombinationer utbyttes mot olika kombinationer med tabl. ferrosi sulfatis, vilken järnsammansättning upptogs på en ny läkemedelsanvisning (receptblankett), som successivt kom i bruk under år 1962 inom den förebyggande mödravården. Vidare skedde den förändringen betr. läkemedelsanvisningen att, medan tidigare såväl skyddsläkemedel som övriga preparat inom mödravården upptagits på en och

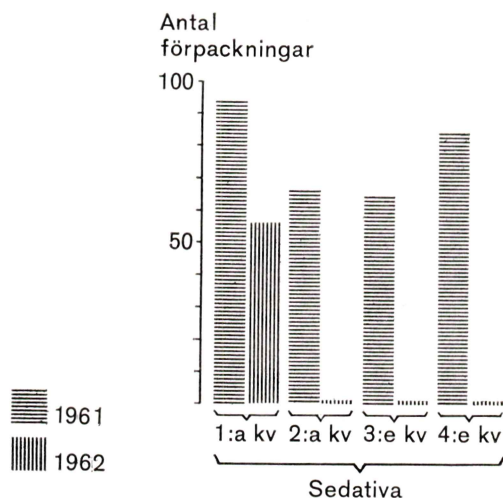

Diagram 2. Expedieringen av sedativa som fria läkemedel inom mödravården i Västerbotten 1961 och 1962.

samma blankett, preparaten nu fördelades på två blanketter, varvid samtliga skyddsmediciner uppfördes på en och övriga preparat på en annan. Endast blanketten för skyddsmediciner utkom dock 1962. Vid ordination av övriga fria läkemedel inom mödravården hade läkarna möjlighet att använda den gamla blanketten.

Även för tabl. calcii silicatis cum belladonna skedde 1962 en klar nedgång. En nedgång kunde också konstateras 1962 för avföringsmedlen liksom ett totalt försvinnande av vaselinum boricum. Under år 1962 skedde vidare en markant nedgång för preparaten tabl. atropini sulfatis, tabl. coffeini phenemali, tabl. pentymali och tabl. phenemali, "lugnande mediciner".

Vid närmare granskning visade det sig att minskningen för denna läkemedelsexpediering i

stort satte in fr. o. m. 1:a kvartalet 1962 eller närmare bestämt från medio av februari månad. Men för "lugnande mediciner" samt tabl. magne-

TABELL 7.

Antalet utfärdade läkemedel per recept samt statsverkets kostnader i kronor per recept för fria läkemedel till blivande mödrar i Västerbotten månadsvis åren 1961 och 1962.

Månad	Antal läkemedel per recept		Kostnader i kronor per recept	
	1961	1962	1961	1962
Januari	3	2,6	9,82	8,48
Februari	2,8	2,5	9,35	8,55
Mars	2,7	2,4	9,09	7,86
April	2,7	2,4	9,46	7,52
Maj	2,3	2,5	7,56	7,47
Juni	2,5	2,5	9,05	8,06
Juli	2,3	2,6	8,58	7,80
Augusti	2,5	2,7	8,59	8,35
September	2,4	2,7	8,00	8,35
Oktober	2,9	2,6	10,16	8,61
November	2,6	3,1	8,63	8,57
December	3,0	2,6	10,23	9,89
Jan.—Dec.	2,7	2,6	9,12	8,25

Antal
förpackningar

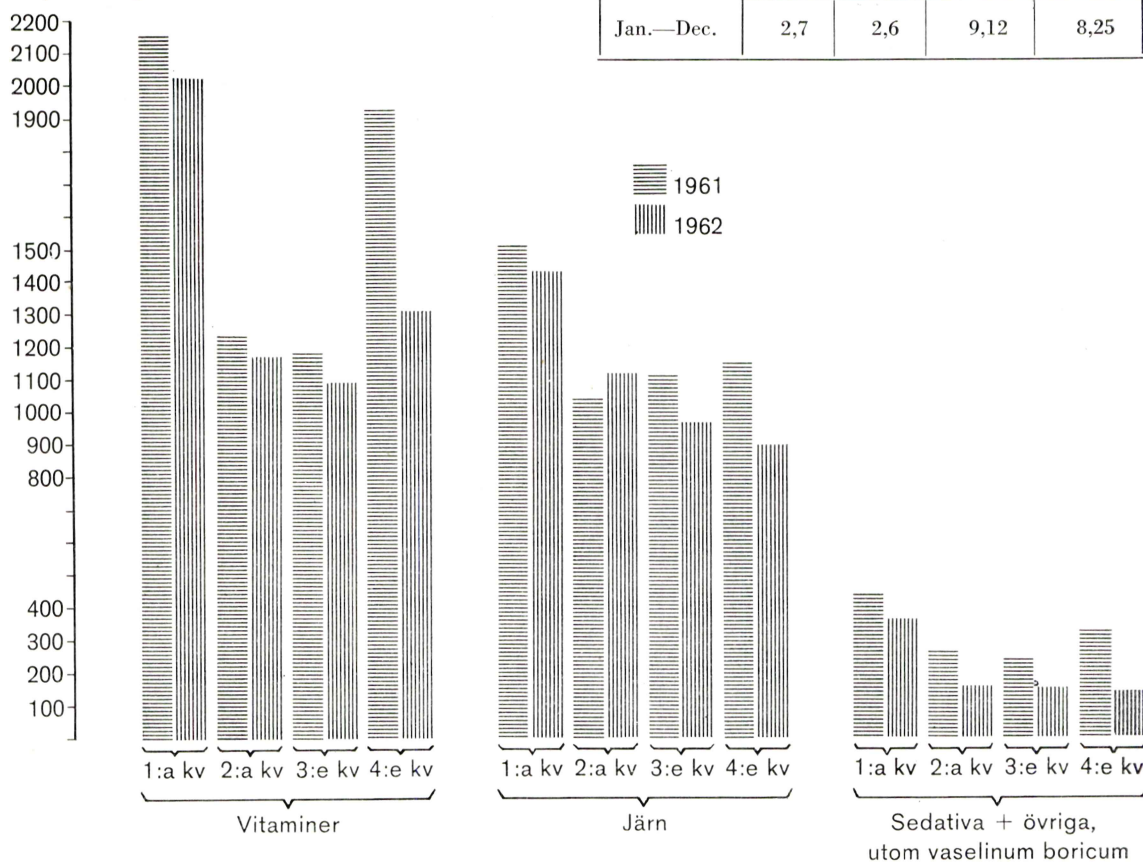

Diagram 3. Expedieringen av några grupper fria läkemedel inom mödravården i Västerbotten 1961 och 1962.

TABELL 8.

Maximalt antal ordinerade enheter (tabl., skedar etc.) per dag å fria läkemedel till blivande mödrar i Västerbotten åren 1961 och 1962.

Maximalt antal ordinerade enheter (tabletter, skedar etc.) per dag	K v a r t a l									
	1.		2.		3.		4.		1—4.	
	1961	1962	1961	1962	1961	1962	1961	1962	1961	1962
1	397	268	217	193	193	256	358	156	1165	873
2	899	1278	703	864	647	433	623	460	2872	3035
3	2355	1680	1306	1119	1476	1273	2091	1432	7228	5504
4	164	309	136	128	89	89	83	128	472	654
5	2	1	1	—	1	—	1	—	5	1
6	311	253	205	134	146	141	263	159	925	687
7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8	12	—	—	—	—	1	6	1	18	2
9	6	12	1	4	1	—	5	1	13	17
1—9	4146	3801	2569	2442	2553	2193	3430	2337	12698	10773

cyli och tabl. magnecyli cum codeino skedde avbrottet tvärt. Från tiden efter medio febr. 1962 förekom endast 2 recept på dessa preparat i materialet.

I tabell 7 redovisas det antal läkemedel, som förskrivits på varje recept samt statsverkets kostnader per recept månadsvis för de båda granskade åren.

Av sammanställningen framgår att läkarna inom den förebyggande mödravården i Västerbotten under år 1962 skrev ut i det närmaste lika många läkemedel per recept som år 1961, men 1962 sjönk statsverkets kostnader med 87 öre per recept jämfört med 1961. Vid närmare granskning av orsakerna till denna nedgång visar det sig, att tabl. ferrosi sulfatisvariationen av järnpreparaten är billigare än motsvarande ferrosi tartratis tabletter, vilket bidrog till minskningen av de genomsnittliga kostnaderna, vidare att läkarna 1962 oftare skrev ut mindre förpackningar än 1961.

Minskningen 1962 jämförd med 1961 när det gäller statsverkets kostnader för fria läkemedel till blivande mödrar har sålunda till väsentlig del sin grund i *en restriktivitet från läkarnas sida såväl när det gäller att till de blivande mödrarna utfärda "lugnande" och andra terapeutiska mediciner* som när det gäller *skyddsläkemedel* och vidare i avseende på de *förskrivna förpackningarnas storlek*. Genom sammanställningen i tabell 8 kan vidare konstateras, att *signeringen av re-*

cepten blev försiktigare under 1962 jämfört med 1961.

Statistisk analys av det i denna tabell redovisade siffermaterialet ger en säkerställd skillnad i signeringsmönstret för de båda åren 1961 och 1962. Visserligen ordinerades 1962 flera recept med 2 eller 4 enheter (tabl. resp. skedar) dagligen än år 1961 och år 1961 förekom flera signeringar av 1 eller 3 enheter dagligen än 1962, *men 1962 ordinerades stora doser* (5—9 enheter per dag) *betyddigt mera sällan än 1961.* (Skillnaderna är statistiskt signifikanta, $p < 0,001$.) Tendensen när det gäller den lägre doseringen 1962 jämfört med 1961 framträder kvartal för kvartal utom för 3:e kvartalet. (Skillnaderna är statistiskt signifikanta, $p < 0,001$.)

Även i detta avsnitt framlagda data synes starkt stödja den tidigare framlagda hypotesen, att talidomidtragedien på ett markant sätt påverkat läkemedelsförskrivningen till blivande mödrar. Men hur och varför en allmän försiktighet med samtliga mödravårdsmediciner såväl av läkare som patienter skett, är en obesvarad fråga. Man kan här räkna med en ökad försiktighet hos läkarna, men möjligheten av mödrarnas inflytande på läkarna t. ex. genom att begära färre recept måste hållas öppen liksom den möjligheten att förskriva läkemedel i större utsträckning än tidigare ej lösts ut. Här synes det nödvändigt med direkta intervjuer med mödrarna själva för att komma längre i analysen.